

ԴԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԵՐԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՊԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏԻՆԵՐ

Տարեկան գին կանխիկ 100
Վեցամսեայ " " 52 1/2
Պոլսէն դուրս գալով 1 րա.
գիրքերուն փոխարին ծախքը
առնողին վայել է:
Այս Լրագիրը ամէն շաբաթ
օրերը կը հրատարակուի:

Իր շահին համար լուր մը հրաւ.
տարակէլ ուղղող պիտի վճարէ
սողին 40 փարայ:
Կորստալի գրող ծանուցումը
ձրի է:
Դուրսէն եկած նամակներուն
փոխարին ծախքը խրկողը պի.
տի վճարէ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 23 ՆՈՅԵՄԵՐԻ

Բարձրագոյն Լրագիր Հիւրերէն պէտք չէ
Իւր-իւրաքանչիւր բարձր պաշտօնը ընդունած օրը
վեհափառ Լրագիրն բարձրագոյն դուռը խորհած
Խաթմար շէրիֆին հաւատարիմ թարգմանութիւնը:

Իմ Հաւատարիմ Վեհեր:

Երկրորդ Ժամանակէն ի վեր Հիւրեր - Իւր-իւրաքանչիւր բարձր պաշտո.
նը վարող Երկրորդ - դատէ Կառավարութեան Երկրորդ Ժամանակէն
մեծ շուք տուաւ որոնք, որով առաքելիքն և բարի վարուց տեղը ըլլաւ
լով թէ ինչի և թէ առ հասարակ ամենուն սիրելի եղած էր: Բայց
որովհետեւ մեզ միշտ պէտք է որ Երկրորդ Ժամանակէն հաւատարիմ
անոր համար մեր ընկերքը միտակ առ կրկնայ ըլլաւ որ հանգուցելուն յի.
շատակը ամէն օր միտքերն ըլլայ:

Յայտնի է որ Հիւրեր - Իւր-իւրաքանչիւր պաշտօնը անանկ մէկ պաշ.
տօն մըն է որ մեր կողմէն բոլոր գիտնականները հարկ եղած Ժաման.
ակը անոր պիտի դիմեն, անոր պիտի խորհուրդ հարցունեն, և վստ.
ղի հոն կը կապուի ու հոն կը քարոզի բոլոր կրօնական գործերը: Այս
անգամ ամեն մէկ գերագոյն ու փափակ պաշտօն մը խաթմար - պէյ - զա.
տէ Լուրիք շէրիֆ պէյին հաւատարիմ է: Երկրորդ առաքելիքն և բարի
վարուց տեղը ըլլաւ միտքում և և գիտնական ամեն կատարելութիւն
ունի, և իր յաւատքով որ Երկրորդ առաքելիքն անոր հետք ըլլալով պա.
կատարելան մէջ ընտել չի գտնուիր: Որովհետեւ թէ մարդասիրտը
և թէ բոլոր նախադէպերուն մէջ, Ժողովուրդին իրաւունքը պաշտպա.
նողը, առ պիտի ըլլայ կրօնական օրէնքին ուսումը և իմ օրտի բազ.
մանքն ալ միշտ ան է որ մարդու անկրօնութիւնը չըլլայ, ամէն մարդ.
իւր անհատը որքան իրաւունքը չի կորսնցունէ, և այս ալ մեծ զորու.
շուքով և ու խնայող ըլլալով, անոր համար ամեն պաշտօնի մը ամեն
արժանաւոր անձ մը ընտրուելուն ուրախ եմ վստիղի անտարակցի գի.
տեմ որ առ երեւելի պաշտօնատարու իւր խումբին ամէն գիտնական ան.
գամներուն օգնութիւն իմ արտի բոլոր բազմապէս պիտի ընտելնէ:

Կաւ. իւր ամենախորին գիտութեամբ ու իմաստութեամբ
Բարձրագոյն դուռն բոլոր նախադէպերուն ալ օգնական պիտի ըլլայ
տեղութեան փափակ գործերը արժանաւորութեամբ կատարելու համար:
Այս գերագոյն պաշտօնը իմ ներկայութեան ընդունելէն ետեւ
ըստ հին սովորութեան նախ Բարձրագոյն դուռը պիտի երթայ և ան.
կէ ալ Հիւրեր - Իւր-իւրաքանչիւր Կառավար. Կառավար. Կառավար.
բաժան. մեծարանքով ու պատուով ընդունուի:

Լրագիր 11 ին սովորական փառաւոր հանգի.
սիւր խաւարպիս պարսկալի տօնը կատարուեցաւ և
վեհափառ արքայի շէրիֆ փառաւոր Սալթան Պայա.
զիտի միջնորդ եկաւ նոյն օրուան առաւօտին արթն.
քը ընելու:

Երկրորդ նաւատորմի լիւրաւի ցորեկ Սա.
րաքաղաքի նաւահանգիստը մտաւ անփոփոխ:

Սահմանափակ անուան եռալորի նաւուն հրաւ.
մանատարը կայմարը զարնուէր մեռեր է:

Լրագիր 11 ին ու 12 ին գիշերը եղած սաստիկ
փոթորիկէն ճանախ խալէ սիւլէն մինչեւ վոթորի ծռ.
վը մեծ և մանր 24 նաւ կորսուեցէ, նոյնպէս սեւ.
ծովը:

Սահմանափակ տեղութեան բազմութիւն գաւառ.
ները խրկելով կառավարները և կառավարները
մինչեւ հիմա ձեռքերնին տեղութեան կողմէն արը.
ված կանոնական գրութիւն մը չունէին, որով ամէն
մէկը իր ինչ ընելը և իր իշխանութեան սահմանը
մինչեւ ուր տարածվելը չի գիտնալով ոմանք ի.
րենց արտօնականութիւնը եղած բաները չէին ընել,
չի գիտնալով թէ իրենց պարտքն է անիկայ ընելը և
ոմանք անանկ բաներ կ'ընէին որ թէ որ իրենց իշ.
խանութեան սահմանը գիտնալին նէ պիտի չի կրը.
նային ընել, և ասով մէկ անհաւատար կառավարութե.
անութիւն մը կ'ըլլար. մէկ երկրին կառավարութիւնը
մէկալ երկրին չէր նմաներ: Եւ որովհետեւ Օսման.
եան մեծագոր տեղութեան ընդարձակ երկիրներուն
ընդհանուր կառավարութիւնը վեհափառ ինքնա.
կալին յատուկ է, և ամէն մէկ մասնաւոր երկրի կու.
սակալներ և կառավարներ անոր ծառայներն են,
և անոր հրամանաւոր անոր գործը կատարելու կ'եր.
թան, հարկ է որ կառավարութեան կերպերնին վե.
հափառ ինքնակալին կամայը համեմատ և իրարու
նման ըլլայ. ասոր համար ամէն մէկուն ձեռքն ալ
մէկ կանոնական գրութիւն մը պէտք էր որ իրենց
իշխանութիւնը անոր ցրուցած ճամբով բանեցը.
նէին, և մէկին ըրածը մէկալ չաւեր: Այս խոր.
հրդաւորութիւնը արգարութեան վճռող բարձ.
րագոյն ատենանք ամէն մէկ երկրի զապիւններուն պի.
տիցը համար մէկ կանոնական գրութիւն մը չէն.
վեցաւ և վեհափառ ինքնակալին առաջը կարգաց.

վեցաւ, որ կատարեալ հաճութիւն տալով հրաման
ըրաւ որ պարտէ: Այս արքայական բարձրագոյն
հրամանը կատարեցաւ. և ամէն մէկ զապիւնին և ու.
րիչ պէտք եղած մարդոցը այս կանոնական գրութի.
նէն մէկ մէկ օրինակ տրուեցաւ, որ Սահմանափ.
րութեան երկիրները անոր մէջ գրուած կանոննե.
րուն համեմատ կառավարեն:

Սահմանափակ տեղութիւնը իւր երկիրներուն մէջ
հասարակաց հանգիստ կեանք վարելու պատճառ ե.
ղող մշակութիւնը ծաղկեցնելու համար մեծ հոգ.
տանելով քանի մը ժամանակ կայ որ մշակութեան
ատենան (ընթացք մէջին) հաստատած է: Այս առ.
եանէն որով որ պէտք ըլլայ նէ ըստակ ալ կը տը.
վի. որպէս զի սերմ և անասուն առնէ և ուրիշ պի.
տիցը հոգայ. վարուցան ընէ, շահի, և առած փոխ
ըստակը տեղը տայ: Այս կարգադրութեան ճիշդ
կատարելուն պատշաճներն ալ տեղ տեղ տեսնուիլը
կըսած է:

Սահմանափակ տեղութիւնը Զամիտ էր ըստած գա.
ւառներուն բնակիչներուն աստիկ ըստակ տըրված
էր մշակութեան գործերնին առաջ տանելու հա.
մար. այն երկրացիք աշխատելով Սահմանափակ
թեան իրենց ձեռք բերելուն օգնուող եկելը տե.
սան. որ աղքատ մարդիկ ըլլալով թէ որ ձեռք բը.
նող չըլլար և իրենք իրենց գիտուն միայն նէ՝ ուր.
քան աշխատելին չէին կրնար շատ մէկ օգնու մը
տեսնել: Ուստի շնորհակալ մտքով ամէն մէկը առ.
րութեան գանձէն փոխ առած ստակին վճարելու
սկսած են:

Սահմանափակ տեղութիւնը զինուոր.
ներէն փախտական երկու հոգի Սարէնէ քաղաքէն
գտնուելով կապված և կոտորածներու խրկելով
էին: Ստեյն մէկը Չրաբան գաւառին կառավա.
րէջ Վեքիլ աղային քովը, և միւսը Էպի Օղաբայի
երեւելներէն Սահմանափակ աղա անուն մէկի մը քով
պատառու մտած էին. թէպէտ ասոնք երկուքն ալ
գիտէին, որ քովներն իբրեւ սպասաւոր առած
մարդիկն զինուոր գրուած և ետքը փախած են:
Ուստի այս փախտականները բռնուկէն ետքը ա.
սոնց ուր և յորի քով ըլլալը իմացնողին պարգեւ
նորովեւ համար երկուքն ալ հարկը քանակա.
ղուռուչ առնուկէն զատ անոնց սպասաւորութե.
վարձքն ալ Վեքիլ աղային երեք հարկը զուռուչ,
և Սահմանափակ տեղութեան հարկը յիսուն և հինգ
զուռուչ առնելով կատարեցաւ: Օգնուողական խորհրդոց
անտենը ասոր վայր խօս.
վելով յարմար չի տեսնուեցաւ որ այն փախտական
զինուորներուն սպասաւորութիւն ընելուն փոխա.
րէն վարձ տրուի. ուստի այս յիշեալ երեք հարկը,
և երեք հարկը յիսուն և հինգ զուռուչները Վե.
քիլ և Սահմանափակ տեղութեան խրկուեցաւ: Այս եր.
կու անձինքը որ տեղութեան զօրաց մէջէն փախը.
տական վնուոր իրենց քովը առեր պահէր էին, յան.
ցաւոր էին, և այս յանցանքներուն փոխարէն պա.
տիժը պէտք էր որ կրէին:

Սահմանափակ տեղութեան ընդհանուր կանոնը ա.
մէն արգարութեան և իրաւանց կանոններուն հա.
մեմատ այն է որ, յանցանքը առանց պատժոյ չի մը.
նայ, և ամէն մէկ յանցանքին համեմատ պատժը ու.
րոշելու համար յանցանքին պարագայներուն ալ
նայիլ: Որովհետեւ կառավարները և տեղութեան
ուրիշ գործակալները ամէնէն առեւ լալէ պիտի
գիտնան որ փախտական զինուորի տեղ ցրելու և
պահելը յանցանք է. ուստի այս յանցանքը գործե.
լու համարձակող մէկ մարդ մը թէ որ կառավարու.
թեան գործը մէջ պաշտօն մը ունի նէ այն պաշտո.
նէն զրկուի, և երկու ամիս կամ բանտը գործի կամ
աքսոր երթայ. և թէ որ անանկ պաշտօնի տեղ չէ,
հասարակ մարդ մըն է նէ՝ անոր բանտը կամ աքսո.
րը միայն մէկ ամիս քչէ: Այս կանոնի համեմատ
Վեքիլ աղային Չրաբանի կառավարիչ ըլլալու պաշ.
տօնէն զրկուեցաւ, և բարձրագոյն դրանը հրամա.
նագրով (պաշտօնաւորով) իր գաւառին մէջ մէկ
յարմար տեղ մը աքսոր խրկուեցաւ, որ երկու ա.
միս հոն պիտի կենայ: Նոյնպէս Սահմանափակ
գաւառին մէջ մէկ յարմար տեղ մը աքսորվեցաւ. և
այն ալ ամիս մը կենալէն ետքը իրենց տեղը պիտի
դառնան:

Կանոն բաները հրատարակելը հասարակաց օ.

գաւառ ըլլալու համար է. որով ամէնքն ալ կ'իմանան
որ փախտական զինուոր պահելը յանցանք է. և
այս յանցանքով բռնուողը իրեն այն յանցանքին տե.
րը ըլլալը գիտցնող պարգեւ 120 զուռուչը իր քը.
սակէն զատուած ստիպելէն զատ՝ բանտ ալ կը գրուի.
աքսոր ալ կըրնայ երթալ: Ստիպ իմանալով մարդ.
չի համարձակիր այն յանցանքը գործելու:

Սահմանափակ տեղութիւնը 31 էն նոյեմբեր 1 ըստնալու գի.
շերը՝ Կառավարի կողմը Սահմանափակ ըստած թաղը Սա.
համեմատ պէկ անուն մէկի մը տուն գող մը կը մանէ.
մէջը կարմիր գօտի, և երկու հաւաւորձանակ
(տապանձոյ) ունենալով: Սահմանափակ տանտէրը վը.
րան կը վաղէ նէ՝ գողը քանի մը բան կը վերցնէ կը
փախչի: Տան տէրը առտըմանց կանուխ զապիւնին
կողմը իմացնելու երթալն իրեն՝ գիշերը օրտըտող
խալանքը կը տեսնէ ճամբան, որ այն գիշերը իրեն
տանը մէջ տեսած գողը բռնէր գուռը կը տանէին:
Ստեյն հետ ինքն ալ գնաց և զապիւնին ատենին ի.
մացուց: Այս մարդը աղաւ առնաւ, կրօնիւր
մահմետական, արուեստիւ քարագործ, և անունը
Հիւսէին է եղեր. և յիշեալ տընէն գողցած բանե.
րը ձեռքը փախչելն իրեն՝ խալանքը պատահէր են.
և գող ըլլալը ճանչնալով բռնելու ատենին գողը
զինքը աղաւորու համար փախչանք կը քաշէ խալան.
քան մէկը զարնելու կ'ըլլայ: Այն փախչանք կրակ
չառներ նէ՝ մէկալը քաշեմը բռնէ իրեն խալան
կը վաղէ, կը գրկէ. զենքերը կ'առնէ. և անանկ կը
կապեն կը տանին: Գողը այս բաներս խոտովանելէն
ետքը այն ալ իմացուց, որ ընկեր մըն ալ ունի ե.
ղեր կէմիճի Սարահիմ անունով, որ գողցած բանե.
րուն մէկ մասը առնելով իրմէ առաջ գացեր է. և
ուր երթալը չգիտեր եղեր: Չեւքը գտնուած բա.
ները ամբողջ տիրոջը տրուեցան, որ հոն ներկայ էր.
Թաշի Հիւսէինը բանտը գրին մինչեւ որ ինչ պա.
տիժ տրվելը որոշուի, և կէմիճի Սարահիմն ալ
բնտրուելու և գտնելու պատուէր եղաւ:

ԵՐԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՔԱՆ: Պառնայի թագաւորին տղան
Սոնբանիէի դուքսը որ Սարահիմի թագաւորին
քոյրը պիտի տանէ, ուսմանց վերականգն նախարար
Պ. Սալթանիին գիր մը գրելով ուղեց, որ իր հաւա.
նիքին պատճառաւ հասարակաց ուրախութիւնը
բիւ մը շատեկ ըլլալու համար գաղափարներուն
և վարձարեաններուն ընդհանուր հրամանագիր մը
հանէ, որ ուսանողաց աղատութեան (վարձարեան)
օրերը քանի մը օր ալ երկրնան, անանկ որ հարսնի.
քին օրերն ալ աղատութիւն եղած ըլլայ ուսանողաց,
Ուսմանց վերականգն նախարարը այս խնդրոյս հա.
մեմատ ամէն գաղափարներուն և ձեռնարկներուն հը.
րամանագիր խրկեց: Հասարակ գաղափարներուն վա.
րձարեաններուն և հոգաբարձուներուն հրաման ը.
րաւ, որ աղատութիւնը մինչեւ որ օր տալ որոշէր
էին նէ՝ անկէջ ութ օր ալ եկել տան. և ձեռնարա.
նին գիտնականաց ժողովքին ալ ժամանակը որ նո.
յեմբերի հինգին պիտի ըլլար, ինչպէս որ օգոստոս
29 ին եղած ժողովքին մէջ վճռուած էր, նոյեմբե.
րի 16 երրորդ օրուանը ձգեց:

Ստեյն ատեն Փարիզ մայրաքաղաքին բնակիչ.
ները համարեքի կ'առնեն և քաղաքին արձանա.
գրութեանց մէջը կը գրեն: Տան և երեք երրորդ
գարէն մինչեւ հիմա՝ տանապարտիլը եկելցած կը
գտնուի կոր այս քաղաքի բնակչոյ թիւը. և ա.
սիկայ ցրելու համար գաղափարն օրագիր մը
ամէն մէկ համրանքի առնուածներուն ցուցակը կը
չնէ այսպէս:

Նրբեքտասներորդ գարուն՝ Փարիզու մէջ կը
գտնուէր. 120.000 հոգի:
1474 ին 150.000
Հենրիկոս Բ. ին օրը 210.000
1590 ին 200.000
Լուի Ժ. Գ. ին օրը 492.000
1707 էն մինչեւ 1719 509.040
1752 էն մինչեւ 1762 576.630
1776 ին, Պիլիքիսի գրածին
նայելով 658.000
1778 ին, Սիւպրիսի գրածին

նայելով	670.000
1784 թին, Նեքերին գրած ին նայելով	660.000
1793 թին Նորին համբերով գտան .	610.620
1798 թին Նոր համբեր	640.504
1802 թին Նոր համբեր	672.000
1806 թին Նոր համբեր	547.756
1808 թին Նոր համբեր	580.600
1809 թին Նոր համբեր	714.596
1828 թին Նոր համբեր	713.996
1831 թին Նոր համբեր	774.338
1836 թին Նոր համբեր	909.126
1841 թին Նոր համբեր	912.033

Հիմա՝ Սեն Գալուսին կուսակալը այս համբերքս կ'ընէ 1.000.000 և աւելի: Այս համբերներուս մէջ մէկէն ի մէկ պահել մը կը տեսնենք 1802 էն 1806. որ 672.000 հոգիէն կ'իջնայ 547.756. ասոր պատճառն է Պոնապոլէին օրովը եղած պատեւրազմը: Եւ որովհետեւ այս պատեւրազմը մինչեւ 1809 ալ զաւարած չէր. ուստի 1809 թին համբերը՝ որ 1808 թին գտնուած 580.600 համբերէն մէկէն ի մէկ 714.596 կը յաժիկէ, կ'երեւի թէ Պոնապոլէին վարպետութիւնը եղած պիտի ըլլայ, հասարակաց արտուանքը խախտելու համար:

—Հայտնի է որ Պոնապոլէի վեհափառ թագաւորին տղան բարձրագոյն Պոնապոլէի դուքսը՝ Սպանիայի թագաւորին քայքայ առնելու ատենը՝ Ինկիլիզի դեսպանը դէմ կ'էյտաւ. և հարմարին ալ չի գտնուեցաւ: Այսու ամենայնիւ հարսանիքը եղաւ ըմբռնաւ. և այն հարսանեաց յայտարարութիւնը Պոնապոլէի թագաւորը ամէն տերութիւններուն խորհեց: Աւարայի հիւսիսային կողմը գտնուած տերութիւնները հաճութիւն մը չի ցրցուցին. ուրովհետեւ Ուրդիսի դաշնագրութիւնը ատու աւերածի պէս կ'երեւնար. քանզի այն դաշնագրութիւնը պայմաններուն մէկն ալ այն էր, որ Պոնապոլէի մը չունենայ: Պայքարական նախնաւորաբար այս հարսանեաց վրայք հետեւեալ լուրը կուտայ:

«Իմացանք որ, Ռուսիոյ տերութեան Փարիզ նստող գործակալը Պ. Կիլզին մէկ գրութիւն մը ներկայացոյց իրեն կառավարութեանը կողմէն. և այս գրոյս պարունակած խօսքը Պոնապոլէի կառավարութեանը հաճելի բան մը չերեւեցաւ: Պետրոս բուրգի կառավարութեան խորհրդարանը յայտնեց էր այս գրոյս մէջ՝ որ Տոն Քաւալիէն և անոր տղայը Սպանիայի թագաւորութիւնը զրկելով ամէն լատին Ռուսաց կառավարութեանը ապօրինաւոր և ամէն դաշնագրութեանը դէմ երեւցած է: Անոր համար չուզէր հիմակվան թագաւորին և անոր քրոջը կարգը վերստին վրայք խօսքի մէջ խառնել: Այսու աւ մենայնիւ, Ինկիլիզի տերութիւնը Ռուսաց տերութեան գրած ըլլալով, որ Պոնապոլէի Պոնապոլէի յին այնքան մեծնալը աղէկ չէ, Ռուսաց կառավարութիւնն ալ այս բանին վրայք Ինկիլիզին հետ միաբան է. և թէ որ պէտք ըլլայ նէ՝ Աւարայի տերութեանց ուժը հաւասար բռնելու համար պիտի աշխատի, ինչպէս որ վերջին ժամանակները եղած դաշնագրութիւնները կը պահանջեն:

«Աւարայի տերութիւնն ալ Պ. Կիլզին բռնած ճամբուն հաւանած չէ. և մինչեւ այս օրս թէ Աւարայի և թէ Քաւալիէն քաղաքական հարաբերակցութեան վրայք բարդուն չէրք են. ոչ Պոնապոլէի կողմէն են և ոչ Ինկիլիզին:

ԱՆԳԱՅԱՆ: Ինկիլիզի կառավարութիւնը որոշած է հաստատութեամբ, որ առկէց ետքը երկու թէ պատեւրազմական նաւ չլինէ. որովհետեւ ինչպէս ըսուած նաւին վրայ փորձեր ընելով հասկըցաւ որ՝ փայտաշէն նաւը երկու թէ չլինելու նաւէն աւելի կրնայ կոր դիմանալ ծովային պատեւրազմի աւտեն: Արքեմն կ'ըլլայ որ մէկ ուսմբը (կիւլէն) երկու տարիաներուն (սաճերուն) երկուքը մէկէն կը փոքրեն կը տանի. և տարիտակի վրայ ուսմբով բացուած ծակը երկու թի վրայ բացուած ծակէն շատ պզտիկ կ'ըլլայ: Իսկէ որ երկու թէ նաւը պատեւրազմի մէջ դիւրաւ վնասուելուն համար վտանգաւոր է:

—Համարային զօրաց պատիմներուն մէջ՝ ծեծէն մէկ մարդ մը մեռած ըլլալով բարեկարգութիւն մտաւ, յանցաւոր զինուորներուն զարնուելու ծեծին չափ գործեցաւ: Օտային զօրաց համար աւսանի քարեկարգութիւն մը ըլլալու ալ պէտք էր որ անկանոն պատիմով մը մարդ մեռնէր: Այնպէս զուարթ:

Ուրիշպոլս ըսուած պատեւրազմական Պոնապոլէ շոգեւանը ճիւղաւորաւ Քաւալիէն կ'երթար. օգոյն տարութիւնն ալ՝ անորիւ ըսուած ջերմաշափին վրայ 25 և 26 աստիճաններուն մէջ տեղը կը ջրցնէր: Նաւաւորներուն մէկը՝ Քաւալիէն Ռուս բաթ անուան, զինուորած ըլլալուն համար պարտոյ արժանի սեպկեցաւ. և նաւաւորին տեղապահը Պ. Սիլբը՝ հրաման ըրաւ, որ՝ անխնայը ամենին և

10 ժամ այն տեղ բանտարկեալ պահեն. առաւան ժամ 10 էն (ըստ եւրոպացւոյ) մինչեւ իրիկվան ժամ 8: Երկուստեք սնուելի ձեւով մէկ տեղ մըն էր. երկուստեք 5 մէթրո և լայնութիւնը 2 մէթրո: Վրոսէն օգ առնելը չունէր. և չնառութիւնը միայն ամուսինի գոյրընդէն կրնար ըլլալ: Եւ այս 10 ժամու միջոցիս մէջ՝ միայն կէս օրին ատենը դուրս պիտի ելլէր, (այսինքն՝ բանտը մոնելէն 2 ժամ ետքը) պիտի լուացվէր և ճաշը ընէր, և նորէն բանտը մընաւէր: Հայ ուսուցէն ետքը մինակ մնաց այն նոր բանտին մէջ. և կէս օրէն ետքը ժամ ետքը երբ որ նաւուսն հրամանատարներէն քաջալ ըսուած պաշտօնատարը ասոր կանչեց նէ՝ ասիկայ քուրը գլուխը եղած մարդու մը պէս ձայն տուաւ: Ժամ 8 թին երբ որ հանելու գային՝ մեռած գտան:

Նաւուսն տեղակալ հրամանատարը երբ որ Քաւալիէն քաղաքը եկաւ՝ զինուորական ատենի տուած քաջեցին. դատաւորներ հոն տեսնուեցաւ. և թէպէտ անպարտ գտնուեցաւ, բայց ինչպէս որ Պոնապոլէի օրաբարը կ'ըլլէ, անգլիացւոյ օրաբարները բողբը ընելով կը պահանջեն որ ծովային կրթութեան ալ մէկ նոր բարեկարգութիւն մը ըլլայ, և մահուան պատճառ ըլլալու պատիմները վերնան: Ինչպէս կառավարութեան մը մէջ օրագիրներուն այս բողբը ուշ կամ կանուխ մտիկ կ'ըլլայ. և ուղիւս բարեկարգութիւնը կ'ըլլայ:

ՍՊԱՆԻԱ: Քանի որ Տոն Քաւալիէն Սպանիայի թագաւորութեանը զրկելուցաւ՝ և տեղը հիմակվան թագաւորին անցաւ, շատ երեւելի մարդիկ Տոն Քաւալիէն կուսակալը ըլլալով զօրքը և հասարակութիւնը ոտք վերցնել և խռովութիւն հանել ուղեցին: Ինչպէս անգլիական առաջը առնուեցաւ. յանցաւորներէն ով որ ձեռք անցաւ նէ կամ արարելուցաւ կամ բանտը գործեցաւ:

Հիմա թագաւորին իրեն և իր քրոջը հարսանեաց ուրախարար հանդէսին պատճառաւ՝ յանցաւորներուն ամէնուն ալ յանցանոցը ներումն կուտայ: Այս ներման հետեւութիւնը պիտի ըլլայ որ՝ որքան յանցաւոր զինուորներ կան, թէ Քաւալիէն, և թէ Քաւալիէն վար պաշտօնատար կամ հասարակ զինուոր, անոնք այս թագաւորական հրովարտելը հրատարակած օրը թէ որ արարելուցաւ կամ փախած են նէ կրնան իրենց հայրենիքը դառնալ. և թէ որ բանտն են նէ՝ պիտի հանվին: Քաւալիէն աստիճանէն վեր աստիճանն ունեցող պաշտօնատարներուն ալ այս շնորհ պիտի ըլլայ. բայց կառավարութիւնը յատուկ ամէն մէկին անուանով թուղթ պիտի չորհէ: Սպանի անանկները Սպանիա պիտի չի կրնան մընաւել, որոնց Սպանիա մոնելէն կը վաղորդին թէ նոր խռովութիւն կ'ըլլէ: Սպանիական լիբերալ օրագիրը կ'ընէ որ՝ կառավարութեան դէմ յանցանք ունեցողներուն ամէնուն ալ ընդհանրապէս ներում պիտի ըլլայ և Սպանիա մընաւելուն հրաման պիտի տրուի, Տոն Քաւալիէն և անոր ընտանիքներէն և Քաւալիէն զօրապետէն զտու:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Սիլբըն գաւառը շատ մարդ ոտք երած է մօտերս: Չայն մը ելեր է որ, ով որ Վերիկայի Վերսալ երկիրը բնակուած մօտ անով տեղով հոն երթալ ուղե նէ՝ կառավարութիւնը զատ մը անոր հրամանագիր (բաւարքութիւն) տալէն զատ՝ բաւակ ալ կուտայ: Երկուքը լողնելով վաղորդ վաղորդ, գացին ճամբու հրամանագիր առնելու. և այնքան բաւակութիւն դիպեցաւ հոն՝ որ իրար գրեթէ կը կոխուէին: Վայոյնները ուղիւս հրամանագիրներնուն հետ տրուելու արձակի ալ կ'ուղեին, որ կառավարութիւնը ամենեւին անանկ բան չէր խոտոցած և չէր ալ դիտար: Ինչքով քաղաքը հարկ եղաւ խուճը մը զօրք հանել ոտքի վրայ, որ Վերսալ երթալու համար ոտք ելողները հանգարտեցը նէ և յրօտէ. և ասոնց ալ հարկ եղաւ մէկ քանի ներուն իրենց ձեռքի թուրին կոնակովը դարնել, և անանկ ետ դարձնել: Վարդ չի կրնար երեւալ կայել. ինչ կարծիքի վրայ էին այն խեղճ գերմանալ յիլը՝ Վերսալի բարեբերութեանը վրայ. որ ամենքն ալ իրենց ծնած և սնած տեղերնին, և ծանօթին և բարեկամին ձգելով՝ անանկ անձանքի և հեռու երկիր մը երթալու յանձնուած կ'ըլլային. և կառավարութիւնը հոն գայողին օտակ պիտի տայ ըսելով իրար կը խաբէին:

ԲՐՈՒՍԻԱ: Քաւալիէն քաղաքը մարտկառնելուն ընկերութիւն մը հաստատեցաւ մեղաւոր կնիկ մարդիկը դարձի բերելու համար: Սպանի ամենքը մէկ տեղ կուսանաց վանքի մը մէջ կը բնակին. առանձին ստացուածք չունին. և սրտի մօտ կ'աշխատին իրենց նպատակին հասնելու, որ դիւրին բան չէ. քանզի գործերնին անանկ անձանց հետ պիտի ըլլայ, որ չէ թէ մինակ գեղութեան սորվելով գեղութիւնը իրենց ունակութեան պէս եղեր է,

այլ և պզտիկուց ալ պէտք եղած կրթութեանը դուրի մնացեր են, աղէկ կրթութիւն չունին, աղէկ կենցեղ վարելու ճամբան սորված չեն: Թէ որ կառավարութիւնը այս ընկերութեան հասնի նէ՝ Վերսալի արքեպիսկոպոսին պաշտպանութեան տակը կուսանաց կրթութեան կարգ մըն ալ տալ կայ կ'ըլլայ: Վարդիները արքան ճարտասան ըլլան նէ՝ ասոնց չափ օգուտ չեն կրնար ընել. քանզի այն պիտի կանանց հետ ընտանութիւն չեն կրնար ընել որ պէտք եղած խրատները և յորդորմունքները տան. ասոնք ալ չահելու համար կնիկ մարդ քարոզիչ պէտք է: Այս անկարգութեան մէջ ինչպէս կնիկներն ալ թէ որ բարոյական կրթութեան տակ մտած ըլլային նէ տղայութեան ժամանակին, թէպէտ չէմ կրնար ըսել որ այս անկարգութեանց մէջ չէին ինար, քանզի կրթութիւնը կրից վրայ այնպէս կատարեալ և բացարձակ իշխանութիւն չի կրնար ունենալ, սակայն այսքան կը համարձակիմ ըսելու որ առաջիկա նուութեան ճամբան մանկներն այնքան դժուար չըլլար. կրթութեամբ ճամբուն կէսէն աւելին առած կ'ըլլան:

—Վրոսիայի իշխանութեան տակը եղած Սպանիա գաւառին Նաւալիէն քաղաքի երեւելիները՝ իրենց կողմէն կառավարութեան ատենը խրկելու համար երեւոյթան (տեքնիկ) ընտրել չուզեցին. ըսելով որ՝ այն ատենին մէջ եղած խորհուրդներուն և արված վճիռներուն նայելով՝ իրենց քաղաքէն հոն մարդ իրկելը արժեւոր բան մը չըլլար կոր. և այս բանին համար եղած ծախքը պարսպ տեղը քաղաքին վրայ մէկ ծանրութիւն մը կ'ըլլայ կոր: Ասիկայ Նաւալիէնի բնակիչներուն կողմէն՝ Վրոսիայի թագաւորին կամայը և կառավարութեանը դէմ հակառակել մըն էր: Ինչպէս ասով թագաւորին աչքը չի կրցան վախճնել: Թագաւորական խորհրդարանի ատենին գիր մը իրկելուցաւ կ'ընէ՝ Նաւալիէնի քաղաքական կառավարութեանը ատենաւորին. որուն մէջ թագաւորը կ'ընէր որ՝ երեւոյթան ընտրել չէ թէ միայն մէկ արտօնութիւն մըն է, այլ և պարտք մըն է. որ քաղաքն որ այս արտօնութիւնս ստացած է նէ՝ չի կրնար իր կամայը հետեւելով ուղիւս ատենը երեւոյթան ընտրել, չուզած ատենը չընտրել: Այս լուրէս ետքը կ'ըստուանայ այն քաղաքացիներուն՝ թէ ձեռք երեւոյթան ընտրելու արտօնութիւնը կը վերցնեն մինչեւ վեց տարի՝ թէ որ այս անգամ երեւոյթան չի խրկէր նէ. և այսքան ժամանակի մէջ ոչ ձեռք քաղաքը ուրիշ մը կրնայ երեւոյթան ընել. և ոչ քաղաքացիներէ գ. մէկը երեւոյթան ըլլալ:

ՏԱՆԻՄԱՐԻԱ: Պետլին օրագիրը կը պատմէ, որ Տանիմարայի թագաւորը Վերսալիայի աւմէն թագաւորներուն և իշխաններուն խրկուելու յայտարարութիւն մը հանեց. որուն մէջ կ'ընէ, որ Վերսալիայի օրագիրները ամենն ալ ինչ որ իրեն և Շլէզվիք և Շլէզվիք գրութիւններուն մէջ անցած վեճերուն վրայք կը գրեն նէ՝ ատենութեան տուած եկած և խարդախութիւնով ըլցուած զուր պարտութիւններ են. և որովհետեւ ես ալ Վերսալիայի գաւառիցութեան անդամներէն եմ կ'ընէ, կ'ուղեմ որ անանկ օրագիրները հրատարակուելուն դէմ մէկ բան մը ըլլայ, որպէս զի զապուին: Այս վրայ Վարդիական օրագիր մը կ'ընէ, մէկ մարդ մը իրեն հակառակորդին բերանը դպելու համար բռնութիւն բանեցնել ուղե նէ՝ ինքը վրայած կ'ըլլայ որ զօրաւոր իրաւունքը իր հակառակորդին ձեռքը անցած է. և իր ձեռքը բռնութիւնէն զատ բան չէ մնացած: Տանիմարայի թագաւորը Շլէզվիք գնաց. պէտք եղածին պէս ընդունելութիւն չի գրտաւ. երբ որ Վրոսի գնաց՝ Վրոսիցիք ալ Շլէզվիք յուցում աւելի պատու մը չըրին. և ինքն ալ հասկըցաւ որ հասարակութեան սիրտը իրմէ պաղեր է: Վրոսիին շրջակայ տեղերը երկիր և ագարակ ունեցող մեծերը ամենն ալ մէկ մէկ բան պատճառելով Վրոսիին հեռացան, որ թագաւորը եկած ատենը աւտոր ներկայանալու չի պարտաւորին: Սպանի Ռեպլէն գրով Վրոսիցի կամը հոն մնացող էր. թագաւորն ալ անիկայ իր դէմը չի հանեց, ըսելով որ՝ կառավարութեան հին խորհրդականներէն մարդ տեսնել չէմ ուղե: Հօլզայնի անուանակները օտակաւ թագաւորէն մէկ անկաւորութիւն մը ջրցունելով խոհեմութեամբ կը վարին. բայց հասարակութիւնը շատ բարկացած ըլլալով՝ ամեն բանի մէջ անոնք զսպելն ալ դժուար եղած է:

ԲՕՐՈՒՄԻԱ: Այս թագաւորութեանս այլ և այլ գաւառներուն մէջ ատեն մը կայ որ խռովութիւնը պաղաս չէր. թագաւորին կառավարութեան գոհ չէին. և ասիկայ երկու երեք ամիս առաջ Տոն Վերսալիէն թագաւոր ըլլալը կ'ուղեին: Վրոսի առաջ շատ զօրաւոր չէին. կամ գոնէ՝ զօրութիւններն չէր փնայեցած. քանզի Վրոսի քաղաքը տպուած

քանակը ինչի հետեւեալին կառայ . թիւ հեծեւ լոյն հեռաւորաց և մերձաւորաց տակաւին անհաւ մար թուէր մեղ, և մեք ոչ այլ ինչ ևս տեսանէաք, բայց միայն զբաղմունքիւն իբրեւ հեծեւորոյ յամենաւստ խմբեալ, և իբրեւ հասարակեբոս այս գետնանեայք քաղաքին ընդ զառ ի վայր ճանապարհ հին, յերկուց կողմանց դաս առեալ անշարժ կային ընդառաջեալք յԱշտարակ գեղջէ հեծեալք բազմութիւն, որոց փակեալ զառաջ կառային, ասաց ոմն ի նոցունց բան առ շնորհաբեր գալուստն, և յաւարտման յորհնել զնոսա սրբազնագոյն Հայրապետին, խոնկեցան հեծեւորքն ի հեծեալն առաջին, և ի գլուխ այգետանեայց փարաքար գեղջէ շուրջ իսկ փակեալ էին զճանապարհաւ ողջոյն առանձին հեծեւորսմբ առաջնութեամբ կառավարչի իւրեանց, և ի մերձեանալ կառայըն առ նոսա՝ առանձեբեան խոնարհեալ յերկրպագութիւն, լոյն զգլխի ուրախութեան ձայնիւ ընկալեալ զօրհնութիւն հայրապետական :

Այս օրինակ շքեղազարդութեամբ ընդառաջեւ լոյնք բերեալ ընդ ճանապարհն ցհանդիպակցութեան Առաքարին սուրբ Վրդաբնի՝ անդէն ի խուռան բաղմունքան հեծեւորցն, ընդ առաջ եղեն Նորին սրբազնագոյն Վեհափայլութեան սեղապահ կառավարութեան վանաց Աթոռոյն ասպետ Վուկաս Արքեպիսկոպոս՝ անգամ սրենհոգի Վլադիմիր ընդ իւր եղբայրք և բոլոր հեծեւորք բնակչացըն Վաղարշապատ և միւս աթոռապետական գիւղօրէնք . յորոց, բայց ի հեծեւորցն բազմաց, առաջնութեամբ կառավարչի աթոռապետական կառավարչոյ բարեճնունք Ստեփանոսի Վերքեւելումեանց զմիւս նաղւոյ պատանեակք առայգ խումբ կաղմեալ յերկուս դասակարգս աստի և անտի կառային հրայտա նաբարձ իմն զարդու իբրեւ զնոսորակնք ընդ առաջ եղին, և ոմանք այնպէս հետիտոս կայան զճառապարհ յառաջ կառային ի կեդրոնամիջին հեծեւորէ բաղմունքան : Ի զիւր առնուլ կառայ, մատուցանէր աւագանին զաղ և զհաց Նորին Վեհափայլութեան՝ յընդունելութիւն արժանահայց օրհնաբանութեան, ի շինութիւն հայրենի աշխարհին, և ի բեղմնաւորութիւն անդոյ, անգատանայց ի վաստակս ձեռաց իւրեանց : Յուզի անկանել կառայն վերստին աղաղակեայ բաղմունքիւնն ի ձայն բարեբանութեան ընդ շրջապատ դասուցն երիտաւ սորդաց և հեծեալքն և հետիտոք մի զմիմ երանելին զճանապարհայն :

Ի կատարս անդ բլրոցն երկայնեալ ընդ մէջ Արաբատեան դաշտի և Առաքարին նշմարեցաք ի բաշտուտ անտի զհրեշտակատիպ կուսանացն սրբոյ ըզՀովսէփեանց և զնորին ընկերաց վանս փողովորեալ քառաթեւ խաչիւ ի լոյս արեւու . որք անդրանիկ վերայք են քրիստոնէական հաւատոյ Հայաստանեայց կաթողիկէ ընդհանրական եկեղեցւոյ, և վրայաբան հարսնացեւոյն Քրիստոսի երկնաւոր փեսային, որովք սրբեցաւ Հայաստան աշխարհ ի կառավարչութեանց հեթանոսական գիշրապաշտման : Ի միջնոցն իբրեւ ի կեդրոնակէտ դաշտալայրին ծառանէին յաչս մեր խաչածայր դմբեթ տաճարի սրբոյ եկեղեցւոյ Հայոց մայր Աթոռոյ կաթողիկէ Վլադիմիր : Ատուտ իբրեւ յարձագանս հնչէին յակնաջ մեր ընդ ձայն աղաղակի բաղմունքանն . և ձայն զանգակաց Ատուածաշնչն վանօրէից սրբոյ : Արագ յառաջանայր փառայի կառքն ընդ զառ ի վայր ճանապարհն, որ հանէր դեպուղիւ ի Հովսէփեանց վանս . և յայտմ վայրի սրբազնագոյն Հայրապետն թողեալ զհասարակաց արքունական սրբոյ տայ, փութացաւ ի համբոյր կարօտութեան ուխտին սրբութեան՝ ուր եկեալ հասին համօրէն ուղեկից բաղմունքիւն : Առ դրան վանաց Հովսէփեանց խմբեցան ի մի վայր բովանդակ ժողովուրդն, ուրանօր զիւր էառ կառք Նորին Վեհափայլութե, և որ զնովաւ էին հայադդի ծաղկահասակ պատանիք կային անշարժ յիւրաքանչիւրում դասակարգի : Արդ, ու համատարած ցնծութեան, ընդ իջանել ի կառայ Նորին Վեհափայլութեան ի փողովիւն ալեալ ջըն ծերութեան, պատկառէր ամենայն հասակ մարդկութե, որոց անդ էր գումարտակ ժողովեալ : Փութացաւ Ատուածապատիւ սրբազանն և եմուտ ի համբոյր երկրպագութեան գերեզմանի կուսանն սրբոյ հեղուլ զարտասուս ջերմեանդութեան սրով լըցոյց զկարօտութիւն ութեւտանամեայ տարանջաւ տութեան իւրոյ :

Իբրեւ եւ սրբազնագոյն Հայրապետն ի վանաց անտի, հնչեցան զանգակք շրջակայ եկեղեցեայ լըեալ զընդարձակութիւն դաշտին անոյշ ներդաշնակութեամբ : Այլ այլ ինչ երեւէր անդ աչաց բայց միայն ի վանաց անտի ցրտունս Վաղարշապատայ յերկայնութիւն ընդարձակ ճանապարհին, հեծեւ լախումբ բաղմունքիւն ընդ առաջեւոյն յամենայն կողմանց, թող զհետիտոս, որոց թիւ համարոյ անցանէր քան զհեծեւորցն արանց : Սերժ ի կամուրջն

ի վերայ ճանապարհին՝ կից Վաղարշապատայ, ի մարդաստուռն յայնմիկ բաղմունքեան անցորդայն՝ յաղմէ և յահեկէ ճանապարհին դաս առ դաս կառայեալ էին մանկունք երգեցիկք երգ ի բերան : Այս սրանցիկ իմն թուէր ամենեցուն, յորոց աչաց արտասուք ինդութեան հեղուին առ նոցին հոգեւորական երգոյն ցնծութեան . որք միահամուռ յերկուց կարգաց անտի հեղիկ իմն նաւագէին յանդիւման տօթակէզ արեւուն : Ի որք հասարակութիւն յիշեալ գեղջէ խիտ առ խիտ փակեալ էին զղջոյն զտանիս, որ ի վերայ ճանապարհին :

Այլ աստանօր . ու վեհամարտ հանգիստ, անդուգական արդարեւ անցելոյն առաջնոց առ հայրապետութեամբ նախորդ գահակալաց Աթոռոյ Ուսուսորչին . զի այնպիսի շքեղապանծ Հօր աղգանիւր՝ մեծամեծ եւս մատուցին զյարգ մեծարանաց և զսիւնաճութիւն հոգւոյ խորին վերապատուութեամբ՝ բաղմունքիւ ուխտ միարանական Աթոռոյն սրբոյ ի նշան խանդակութե կարօտութեան ըստ հոգւոյ առն իւրաքանչիւրում առ Նորին Վեհափայլ սրբազնութիւն . զոր արձարձ ի սրտի ունեին ի ժամանակէ անտի ընտրութեանն . վասն զի այն ինչ է հասկառքն նովին բաղմունքեամբ հանգիստականաց ի հրապարակն առաջի մեծի դրան նախապարագի վանայն ի հիւսիսոյ, միաբան ուխտ եկեղեցւոյն համակ զարգարեալ ի զգեստու եկեղեցական շքեղապանծ անկուածոց, զերկին նոր յերկրի անդ հրաշայի իմն կերպարէին : Ի չորս դաս բաժանեալ էր բոլոր միաբանութիւնն, առաջին երկուքն շուրջառադեատ փարգապետք և քահանայք էին, որք իբրեւ ծերոյն Ներքայեցւոյ բարձեալ ունեին ի ձեռն զարմաւենիս և զտոսս ձիթենեաց . իսկ ի գլուխ միւս երկուց դասուց զգեստու որեալք էին երկու եպիսկոպոսներ և երկու քահանայք, ունեալ ի ձեռն զարմուկի փրկչական և սաղաւարտ ի գլուխ և յառաջոյ նոցին փառոյ սակեթեւ և յետուստ նոցին խաչ և խաչաւառ և տապանակ և այլն . ըստ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զարդուց սրբութեան :

Ինչ իջանել սրբազնագոյն Հայրապետին ի կառայն, խոնարհեցաւ առաջի ուխտին սրբութեան և համբուրեալ զխաչ և զուստարան զգեցաւ զշուրջառ և ընկալաւ ի ձեռն զհայրապետական գաւառան : Իբրեւ սկսան երգել բարձրաձայն « Թաւաւոր . գորով և այլն », հնչեցան իսկոյն ամենայն զանգակք կաթողիկէ եկեղեցւոյ, և կարգ սրբութեան անօրինակ շքեղութեամբ աճին մուծին յեկեղեցին զսրբազնագոյն փեսայն խանդակութե հարին երգիւ և խնկովք : Ի դրանց նախապարագին ցաւաւ ի թաւաւորին՝ ճանապարհն ողջոյն կանաչեալ էր նորաբողոք տերեւօք ի մուտս ոտից անկալեալ հովեւապետին : Յատեան անդ առ դրան տաճարին կառուցեալ էր Հովսէփեան, ընդ որով զեռեղեալ և փառաւոր հայրապետական աթոռ ի հանգստութիւն Նորին սրբազնագոյն Վեհափայլութեան, զորով շուրջ բակ առեալ էր միաբանական խումբ երգքս ի բերան . բայց խանդակութե փափագ սրտի Նորին Ատուածապատիւ սրբազնութեան ի համբոյր սրբութե տաճարին, ոչ եթող զնա յոտին կալ յառանի ի քահայտ անդր, այլ նովին հոգեւորական ուխտիւ դիմեայ յեկեղեցին, և մինչ երկիրեպագ և համբուրեալ զոսամ տաճարին Ատուածոյ հրաշակերտ Սօր ըլնոյ՝ առ հեծութեան սրտին ժուծել ոչ կարաց առանց արտասուաց . որով և ամենեցուն սրտից փղձուկ հարկանէր սրտոյ : Ախար բովանդակ կայեալ զսեղանով իջման տեղւոյն Ատուածոյ, լուցին յայնժամ երգք, և սկսաւ սաղմոսն « Լէւուիա լէւուիա » և սրբազնագոյն Հայրապետն ասաց « Առքեղ տէր համբարձի զաչ իմ և այլն », և յետ մաղթանացն ըստ կարգադրութեան սրենհոգի Վլադիմիրն, ոմն ի միաբանից ընթերցաւ զճառ մի յանդիւման Նորին Վեհափայլութեան ի շնորհաւորութիւն գալուտեան նորա :

Այս յետ ընթերցման ճառին՝ նովին անթերի ըլնութեամբ հանդիսի հոգեւորական մեծ վայելչութեան, հրաւիրեցին զՆորին սրբազնագոյն Վեհափայլութիւն ի հայրապետական սպաս զարգարեալ յառաջագոյն ըստ արժանաւորութեան առեւն հանդիսի : Յայնմ առաւ, այսինքն երեքտասներորդ մայիսի, բաղմունքիւ անձինք և Հայ և Ռուս աստի ճանաւորք ճաշեցին ի հայրապետական պալատն, և ուրախ եղեն ի հոգի բոլոր հանդիսականք ի փառքս Ատուածոյ և ի պատիւ հայկազնեան տոհմիս :

Արշալոյս Արարաբեան :

ՕՐԱՆՆՈՐԱՆ ԼՈՒՐԻՐ

Բնական պարտնութիւն : Չկնորաները սեպտեմբեր ամսոյն մէջ Փոստայի Սոսն գետին ձուկ սրտալի ձուկն են : Զինք մեզոր խորութեամբ ծակի մը մէջ փրկել երկու հատ առաջ գտան : Այս առաջ ներք ուր ինչպէս որ կ'երեւի, քանի մը հազար տարի

է ի վեր հոն մնացած պիտի ըլլան, ամենեւին մէկ աւելուի մը չունենին : Իւրեքութիւնն իւր երկայնութիւնն 28 չէնթիմէթրօ է . լայնութիւնը 12 չէնթիմէթրօ, և տակի թանձրութիւնը 28 չէնթիմէթրօ : (75 չէնթիմէթրօն մէկ ճարտարապետական կանգուն կուգայ) : Օստրութիւնն է 7 1/2 քիլօկրամ (6 հօսա) :

— Բնական պարտնութիւն : Սեպտեմբերի վերջին օրերը Փոստայի Սոսն Վալի ծովեզերքը ծովը մէկ ան ձուռնի մեծ ձուկ մը բերաւ ձգեց . որուն ինչ ձուկ ըլլալը չէ թէ միայն այն ծովերը պարտնորները, այլ և ձկնորութեան համար հեռու երկիրներ գայողները անգամ չի կրցան փորձալ : Ստորագրութիւնը այս է : Ստորմոյն երկայնութիւնն է 2 մէթրօ, պոչը՝ որուն ծայրը սուր է և ձեւը մանգաղի նման, 2 մէթրօ 66 չէնթիմէթրօ երկայնութիւն ունի . գոյնը մոխրագոյն է . Գալա խաչ ըստած քարին գոյնը կը նմանի : Վրտուն երկու կողմը անկաճները խոշոր են . արծիւի ծաղած թեւ կը նմանին : Պոչին բուստած տեղերն ալ երկու պոչիկ թեւ ունի, ինչպէս որ ամեն ձուկ կ'ունենան : Վրտնի մեր ծովերը գրու նուած ձուկերուն մէկուն ալ գլխուն չինմանի . աչքերը կապուտ և կանանչ շատ գեղեցիկ են . առաջները սուր են, և բերանը գոյած ատենը կը կըղզուվին իրարու մէջ անցնելով :

— Հասարակութիւն : Սեպտեմբեր 12, Փարիզ քաղաքին մէջ մէկ սաստիկ հով մը ելաւ . օդը աղէկ և պղտորոտներ շատ . մէկ միջն ալ պղտորոտներուն վրայ անձրեւի պէս թուղթեր թափել սկստան . թուղթերը սրին գլխարկին (շաքղային) վրայ կը նստէին, որին ալ առաջը գետնի կ'իջնային : Ի մէջ քնն ալ այս թուղթերը փողկեցին տեսան որ դաւմաթուղթ (քամիլիօ) է . ամէն մէկը 1,000 ֆունտնոյ (4,250 զուռուշ) կամ 500 ֆունտնոյ (2,125 զուռուշ) : Երբ որ այս թուղթերուն տէրը հաւառ փրկուեցաւ ամէնքն ալ գտածնին տիրոջ տըւին : Թուղթերը ամէնը 125,000 ֆունտն (531,150 զուռուշ) թուղթ է եղեր : Իսկոյն 123,500 ֆունտնոյ (524,875 զուռուշ) թուղթ գտնուեց : Իսկոյն 1,500 ֆունտնոյ (6,275 զուռուշ) թուղթ : Իսկոյն ալ հովն տներուն ծածքին վրայ նստած են կարծուելով տներուն վրայ մարդ հանեցին . երկու թուղթ ալ անկէց գլխուկեցաւ . մէկը 1,000 և մէկը 500 ֆունտնոյ : Հատ զարմանալի է այս սատիւն հաւատարմութիւն մը անանկ մէկ քաղաքի մը մէջ որ գրեթէ ամէն օր մէկ մէկ երկերկուք երեւելի գողութիւններ ըլլալը կը պատմեն Փարիզու օրագիրները :

— Արեւմտական : Փոստայի մէկ նոր գիւտ մը գտնուեցաւ, որ գետնի տակ կամ թաց ուղի չի նուած չէնթերու շատ հարկաւոր է : Այլ այս նոր գիւտս այն է՝ որ նոր չինուած չէնթերը մէկ երկու օր վան մէջ կատարեալ կը չորնան . ամենեւին խոնաւութիւն մնար : Այս հնարքս գտնող առաջին փորձը բրաւ Վիլլի ֆառն ըստած . տանը նկուղներուն (մահ սենեկներուն) մէջ . որ գետնին երեսէն 30 տոնաչափ խորունկ և ջրով լըցուած էին : Չ ուրք քանի մը շաբաթ մէջ կեցընէին ետքը պարպեց վարպետը . և այս նորագիւտ վարպետութիւնով երեք օրուան մէջ նկուղները կատարեալ չորցուց :

— Եր Ժամանակագիր : Փոստայի մէկ օրագիր մը տունելով Փոստայի օրագիրը հետեւեալ խօսքը կը գրէ : « Սիւր գործածող շատ մարդիկ որ առաջ վնէն մինչեւ իրիկունս փխրը բերաննուն չեն ձգեր, և իրենք ալ բերաննուն ելած մուկովը որպէս թէ մշտնջենաւոր ամառ մը պատած են, փխրը իբրեւ ժամանակի չափ ալ կը գործածեն : Սէկ փխրի մուկ իւր քաշելու չափ ժամանակը իբրեւ միութիւն կը բըռնեն . մէկ տեղի մը հեռաւորութիւն ուրքան ըլլալը հասկընալ ուղիս նէ ասով կ'իմայընեն . քաշելով երթաւ նէ այսքան փխր կը քըշէ, ձիով երթաւ նէ այսքան, բոխայով երթաւ նէ այսքան : Թեպէրք մը վերակացու թեպէրք մէջ խաղացվելու բանաստեղծութիւն չինող հեղինակներուն մէկուն ըստ . այգ չինածը մէկ ու կէս փխրէն աւելի երկար կը քըշէ : Սարգ մը մէկ ուրիշ մը կ'ըստանէր որ խօսք տուած էր գալու . բայց խօսք տուած ժամանակէն քիչ մը ուղացաւ : Սպասողը ըստ . քիչ ուշ մնացիւ երկու փխր է որ քեզի կ'ըստանան : Ետեւ մը ասանկ զրուց վաճարներ չկային : Եւ որ կենդանի լեղունները ինչ ճամբով օրէ օր կը հարստանան » :